

ВІДГУК
офіційного опонента доктора філологічних наук, професора
Швачко Світлани Олексіївни
на дисертацію Раті Андріани Олександрівни
«Жанрові особливості англомовної літератури жахів та
їх відтворення українською мовою»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
за спеціальністю 10.02.16 – перекладознавство

Мова, як структурно організована динамічна знакова система, слугує не тільки засобом спілкування, а й також – знаряддям самодобудови, інструментом пізнання для наукової картини світу. У дисертації Раті Андріани Олександрівни «Жанрові особливості англомовної літератури жахів та їх відтворення українською мовою» матеріалізується антропоцентрична тріада призначення людини: *Homo Loguens, Homo Ludens, Homo Fuber* // Людина, що говорить / грає / творить. Об'єктом дослідження у роботі є жанрові особливості англомовної літератури жахів, предметом роботи стали шляхи відтворення жанротвірного реєстру аналізованої літератури українською мовою. Власне, робота пропонує бачення предмета дослідження крізь призму лінгвістичного та порівняльного аналізів, а також методу кількісного аналізу, що зумовлює більшу об'єктивність отриманих результатів. Не можна також оминати той факт, що роботу присвячено популярній сьогодні в усьому світі літературі жахів. Актуальність обраної теми верифікується її новизною, причетністю до сучасних методологічних засад, фактором чинності вічних таїн лінгвістичної науки, а саме: мислення: мова, синкретизм, нелінійність, варіативність, ізоморфізм, семантична транспозиція, закони еволюції / інволюції вторинних конструювань та їх резонансного характеру. Робота А. О. Раті виконана у руслі сучасного міждисциплінарного підходу, що уможливорює поєднання когнітивного, семантичного та стилістичного методів аналізу. Матеріалом наукової розвідки Раті Андріани Олександрівни слугує експериментальна картотека художніх англомовного та україномовного дискурсів. Дисертанткою виявлено 477 уживань лексем жанротвірного реєстру та 381 уживання лінгвістичних засобів, з яких найпоказовіші уживання проаналізовані у дисертації. Реферована робота має вихід у комплексну наукову тему «Актуальні питання функціонування мов та перекладу в контексті сучасної філологічної освіти», що розробляється кафедрою англійської філології та перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, номер державної реєстрації 0113U000585. Мета роботи прогнозує як авторські гіпотези, так і змістовий виклад творчого пошуку. Наскрізними, валоративними та релевантними до теми дослідження є питання адгерентності понять ЖАХу та його ословлення у мовах оригіналу та транслятора. Синкрета типології ЖАХу та його семантизації у корелюючих дискурсах є наскрізною та омніпотентною. Питання, що вирішуються дисертанткою, є малодослідженими та лакунарними, що об'єктивує новизну роботи та її актуальність для розвитку наукової вітчизняної думки. У роботі, зокрема, вперше вирішується питання тлумачення жанру ЖАХ у контексті художньої літератури (філологічні та перекладацькі

аспекти), моделюються патерни перекладацької майстерності, мовної об'єктивізації та лінгвостилістичного оформлення вторинних текстів (у нашому випадку – україномовного художнього дискурсу). Теоретичне значення реферованої праці не викликає сумніву, визначається внеском одержаних результатів у теорії жанрів, перекладу, контрастивістики, ідіостилю, лінгвокультурології. Практичне, прикладне значення роботи вважаємо вельми валоративним для дидактичного, навчального процесу, для використання доробків у релевантних курсах та спецкурсах, а також при написанні наукових робіт студентами, магістрантами та аспірантами. Апробація наукового пошуку Раті А.О. має місце в 11 публікаціях, 5 статтях (опублікованих у наукових виданнях, затверджених ДАК України як фахові), 2 статтях – у зарубіжних збірниках та в 4 доповідях на міжнародних та всеукраїнських конференціях. Методи дослідження реферованої праці об'єктивуються комплексним підходом до об'єкту дослідження в загальнонаукових, філологічних та перекладознавчих обґрунтуваннях. Основні поняття визначаються дефінітивним методом, напрямки пошуку – індуктивним, емпіричний матеріал – контент-аналізом, риси англомовної літератури жахів та перекладознавства – шляхом виявлення їх синкрет, подолання гносеологічних та онтологічних інтроспекцій. Раті А. О. користується досвідом вітчизняних та зарубіжних учених. Серед них велика доля належить українським науковцям – Гудманяну А. Г., Бернадській Н. І., Бехті А. І., Білодіді І. К., Воробійовій О. П., Жлуктенку Ю. О., Карабану В. І., Коломієць Л. В., Коптілову В. В., Корунцю І. В., Потєбні О. О. Дослідниця володіє виваженим концептом об'єкта та статусом перекладознавства як наукової дисципліни. Раті А. О. признає чинники перекладознавства – науковість, об'єктивність, інтегративність, знаковість, динамічність, тобто статус науки як дисципліни з притаманними їй методами, об'єктами та термінами. Наука про переклад являє собою синкрету – інтеграцію гносеології (енергії, методичних засад) та онтології (інформації, змісту, матерії перекладу). Перекладознавчий та філологічний аналізи інтегруються в науковій картині світу, моделюючи мовознавчі принципи – епідигматику, добудову, транспозицію та емерджемент вторинних конструювань. Про це йдеться в дисертації, в її інноваційних секторах, дихотоміях, які виносяться на захист, а саме:

- тлумачення жанру у фокусі літератури та з позицій перекладу;
- жанрові особливості поняття ЖАХ в літературі та збереження їх об'єктивізації у вторинних текстах;
- лінгвостилістичні засоби оформлення жанрових особливостей літератури ЖАХу та їх відповідники у перекладацькому варіанті.

Відокремлені полярні дихотомії є предметом скрупульозного наукового креативного пошуку дисертантки, результати якого представлені у трьох розділах реферованої праці та у висновках. Загальний обсяг роботи складає 223 сторінки, з них 196 – основний текст. Науково-критичні праці налічують 250 позицій, літературні джерела – 6, додаткова література – 19. у Вступі роботи йдеться про вибір теми, її актуальність, об'єкт, предмет, методи, новизну та значущість дослідження. Кожний з трьох розділів дисертації виконаний в контексті авторського бачення концепту – релевантно, валідно, за сьогоденною методологією.

Перший розділ роботи, за традицією наукових текстів, присвячується теоретично-науковій базі дослідження – засадам, статусу проблеми, визначення параметрів творчого пошуку. Серед атрибутів жанру авторка виділяє ознаки референта, які маркують різні підходи вчених та студій до ідентифікації динаміки конкретних творів, їх форм, композиції, межі інтерференції, способів ословлення логічних зв'язків. Новим у тлумаченні жанрів є посилення авторки на інтеграцію стабільних та змінних ознак референта, на динамічну еволюцію, транспозицію.

Погоджуємося з авторами, які фокусують увагу на параметризації прози малих та великих форм як таких, що мають глибинну та поверхневу специфіку. Так, тексти загадок, прислів'їв, афоризмів, що об'єктивують неоднакову жанровість при спільній ознаці малого обсягу. Основна відмінність їх полягає у функціональному

навантаженні: дискурсивного, впливового – у прислів'ях, лінгвокреативного – в афоризмах та контролюючого – у загадках. У детективних текстах, великих за розміром, діє одностороння орієнтація, що представлена специфічно, на думку дисертантки, у субтематиці тварин, смерті, огиди. Названі топіки обрані авторкою для наукового спостереження за зазначеними текстами.

Різноманітність термінів на позначення жанру літератури жахів об'єктивується наявністю чималої парадигми атрибутів: *чорний роман, література жахів, література про привидів, роман таємниць, проза про надприродні явища, антиреалістична картина світу, френетики (шалені тексти)*. Доречним є виокремлення концептуальних груп Смерть, Жах, Огида. Кожна з груп має певні когнітеми: Смерть – тварини, що пророкують смерть та мертве тіло; Жах – захоронення, фізична слабкість; Огида – скалічене, понівечене тіло, його органи та кров. Як і подобає дискурсивному аналізу, в роботі емпатується питання хронотопу (топос, пейзажні описи, темпоральні характеристики), питання портретних образів (злодія, героїні, другорядного героя) та емотивне поле жанру. Характеристики літератури жаху перегукуються з перекладознавчими аспектами, є водночас їх труднощами (hoggothows). У роботі приділяється значна увага когнітивному аналізу корелюючих текстів, текстоцентричному адекватному перекладу та семантико-прагматичній синкреті. Доречним є тлумачення поняття концепту, його осмислення у річці дисертаційного дослідження. Моделювання матеріалізації ідеї здійснюється у контексті дискурсивно-змістових одиниць пізнання, концептуально культурних аспектів свідомості, репрезентації дійсності в ментально-словесних утвореннях, у згустках колективного бачення, складниках несвідомого та одиницях психічного стану (див. 1.2, 2.1).

На с. 25 Раті А. О. заявляє, що «романи жахів апелюють до емоційного складника, адже викликають незлічену кількість емоцій у підсвідомості читача». Ідею емоційного резонансу розвиває дисертантка у фокусі когнітем концептів ЖАХ, Смерть, Огида. Валідною у роботі є інтенсифікація тези про перекладацькі лакуни, які, на нашу думку, є поряд з номінативними та комунікативними одиницями третім об'єктом перекладу. Як пропуски, прогалини лакуни мають місце у первинних та вторинних текстах – оригіналу та транслятора. Їх (лакун) типологія діє універсально та ізоморфно, потребує синкретичного підходу фахівця – як філолога та перекладача. Омніпотетною є також теза про лінгвокогнітивний характер дослідження, в якому ідентифікується онто-гносеологічні модули, комплексні філософсько-логічні засади та лінгвістично-лінгвальне буття (чинним є не лише середовище та режим дискурсу жаху, але й мовні та мовленнєві аспекти).

Водночас робота не позбавлена певних дискусійних моментів, на які хотілося б звернути окрему увагу:

1. Немає пізнання без порівняння, немає порівняння без системності, немає мовлення без мови, немає мовлення без невербальності. У роботі доречно розглянути модули мови та мовлення. Бажаним у перспективі є осмислення модулю мовленнєвої поведінки, засобів невербального спілкування на матеріалі дослідження.

2. На с. 31 авторка зауважує, що еліміновані перекладацькі заміни констатують «неадекватний зміст вторинного тексту». Очевидно, ця теза має бути в майбутньому детальніше прокоментована з огляду на те, що пропуски/лакуни в корелюючих текстах можуть мати об'єктивні причини їх існування – не лише чинник малограмотності. Але це – дотична тема, яка потребує спеціальної уваги. З іншого боку, не можна погодитися з дисертанткою в тому, що емоційні забарвлення лексичних одиниць повинні бути адекватно трансформовані. Інакше це призведе до неякісного, некваліфікованого розкриття семантико-прагматичного буття вихідного тексту.

3. На с. 36 дисертантка зауважує, що перекладацькі неточності послаблюють мовну об'єктивізацію концепту, що призводить до послаблення змісту вихідного тексту. Перекладацькі відповідники можуть бути якісними та неякісними,

адекватними, еквівалентними, конгруентними в атрибутах чинної термінології. У науковій літературі дискусійним є валідність терміна *точний*, який Раті А. О. у змісті роботи інколи вживає. Пор.: *перекладацькі неточності* (с. 36), *перекладацькі неточності, покручі, несанкційоване співавторство* (с. 43). Цікаво було б познайомитись з Вашим коментуванням стосовно перебування цієї лексеми у парадигмі термінів перекладознавства.

4. На нашу думку, дисертаційна праця набула би більш розгорнутого характеру, якби до матеріалу дослідження були долучені не тільки романи жахів, але й оповідання, на кшталт, доробки Г. Ф. Лавкрафта, А. Бірса, Е. А. По.

Зауваження носять рекомендаційно-дотичний характер, не стосуються основного концептуального змісту дисертації та не применшують її позитивної оцінки. Дисертація Раті А. О. «Жанрові особливості англomовної літератури жахів та їх відтворення українською мовою» є актуальним самостійним дослідженням, спрямованим на вивчення жанрових особливостей англomовної літератури жахів та встановлення специфіки їх відтворення в українському перекладі.

Рецензована робота «Жанрові особливості англomовної літератури жахів та їх відтворення українською мовою» виконана на високому науково-теоретичному рівні, має належну практичну значущість, що надає підстави вважати дисертаційне дослідження як таке, що відповідає «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її авторка, Раті Андріана Олександрівна, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.16 – перекладознавство.

Доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри германської філології
Сумського державного університету

С. О. Швачко